

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Strategija lokalnog razvoja LAG Sinjajevina Razdoblje: 2023.–2027

Ovaj projekt finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Table of Contents

1. DEFINICIJA PODRUČJA I STANOVNIŠTVA KOJE JE OBUHVAT STRATEGIJA	1
1.1. Osnovna geografska obilježja područja LAG-a	1
1.2. Geomorfološke i klimatske značajke LAG-a	7
1.3. Kulturno-povijesna i prirodna baština LAG-a	9
1.4. Stanje jedinice lokalne samouprave	13
1.5. Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a.....	14
1.6. Gospodarske karakteristike područja LAG-a	15
1.7. Demografske značajke područja LAG-a	18
2. SWOT ANALIZA PODRUČJA LAG „IZVOR“	20
3. RAZVOJNA VIZIJA I PRIORITETI	22
3.1. Strateški cilj 1.	23
3.2. Strateški cilj 2.	25
3.3. Strateški cilj 3.	26
4. Opis odabira projekta na nivou LAG-a „Sinjajevina“	28
5. Projekti suradnje	30
6. USKLAĐENOST LRS LAG S NADREĐENIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA	31
7. UKLJUČENOST LOKALNIH DIONIKA U PISANJE LRS-a.....	32
7.1. Primjena načela „odozdo prema gore“ i sudjelovanje različitih interesnih skupina u izradi Lokalne razvojne strategije	32
8. PRAĆENJE PROVEDBE I EVALUACIJA STRATEGIJE	33
8.1. Praćenje provedbe LRS-a	33
8.2. Evaluacija LRS-a	34
9. SPOSOBNOST PROVEDBE LOKALNE RAZVOJNE STRATEGIJE	36
9.1. Struktura LAG-a „Sinjajevina“	36
9.2. Ljudski resursi za provedbu LRS.....	37
POPIS TABLICA:	39

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

1. DEFINICIJA PODRUČJA I STANOVNIŠTVA KOJE JE OBUHVAT STRATEGIJA

1.1. Osnovna geografska obilježja područja LAG-a

Strategija se fokusira na prostrano područje koje obuhvata opštine Kolašin i Mojkovac, kao i mjesne zajednice Krnja Jela i Bukovica u okviru opštine Šavnik. Ovaj region je smešten u centralnom delu Crne Gore i prostire se na površini od više stotina kvadratnih kilometara. Nalazi se na visinskim platouima i obuhvata različite geografske formacije poput klisura, kotlina i kanjona. Planinski masivi Sinjajevina i Durmitor su dominantne geografske karakteristike ovog područja. Reke Tara i Morača, sa svojim impresivnim kanjonima, dodatno ovičavaju i obogaćuju ovaj prostor.

Sinjajevina

Na Tarskom-Pivskom visinskom platou, osim Durmitora na sjeverozapadu, nalazi se i planinski masiv Sinjajevine na jugoistoku. Dok je Durmitor postao prava turistička meka, posebno planinarska, zbog svojih alpskih oblika (brojni oštri vrhovi, lednička jezera, zelena visoravan i stoletne četinarske šume (iglasti gozdovi), Sinjajevina je ostala po strani, nepoznata i neposjećena. Osnovni razlog za to je njeno ogromno prostranstvo jednoličnog pejzaža – kraška polja i police, blage padine nebrojenih glavica obraslih travom. Uz sve to teška bezvodnost na velikom dijelu visoravni, doprinijela je fami o surovim uslovima na goloj Sinjajevini. Međutim, vekovnim stočarenjem stvorena je široka mreža planinskih staza, dok su mnoge staze do centralnog dela planine danas pretvorene u asfaltne puteve, pa je današnja planinarska poseta Sinjajevini poprilično olakšana. Sinjajevina je, gledano po površini koju zauzima, najveća i najrasprostranija planina Crne Gore. Nadovezujući se na visoravan Durmitora i protežući se od Žabljaka prema jugoistoku, ovičena sa sjeveroistočne strane kanjonom Tare, a sa jugozapadne strane kanjonom Morače, sa dva najveća i najimpozantnija crnogorska riječna kanjona, proteže se sve do kolašinskih i mojkovačkih udolina, na suprotnoj strani. Na sjeverozapadnoj strani su kanjoni Tušinje i Bukovice, koji planinu ovičavaju sa te strane. Sinjajevina je dugačka 40 km i široka 15 km i proteže se pravcem SZ-JI. Jugozapadna stijene masiva Sinjajevine dominiraju iznad kanjona Morače, dok sa druge strane sjeveroistočne stene ovog masiva

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

spuštaju u prelijepu i dugu dolinu Lipova. Pretpostavlja se da su preko površi Sinjajevine nekada tekle reke, o čemu govori ogroman broj suvih dolina, njihova razgranatost i različitost. Dakle, fluvijalna erozija, nekada očigledno vrlo razvijena, ostavila je svoje tragove – fosilne riječne doline kroz koje sada ne protiču riječni tokovi.

Sinjajevina se nalazi u centralnom dijelu Crne Gore. Pored rijeka Tare i Morače, Sinjajevinu okružuju planine, i to Durmitor na sjeverozapadu, Ljubišnja na sjeveru, Bjelasica na istoku-jugoistoku, Moračke planine i Maganik na jugozapadu. Najveći dio Sinjajevine je visoka, prema sjeverozapadu nagnuta visoravan sa zatalasanom površinom što se prostire u nedogled, sa prosječnom visinom oko 1600 m. Visoravan ima karakter velikog pašnjaka, bez većih šuma, dok se pri tom često ističe bezvodnost, iako ima nekoliko nepresušnih izvora, kao i onih koji će u sušnim godinama presušiti. U većem dijelu površine Sinjajevine nije došlo do tektonskog nabiranja, na koji način su nastali ostali okolni visoki masivi i duboki kanjoni.

Sinjajevina je uz to u centralnom dijelu najvrletnijeg planinskog područja Crne Gore, okružena planinskim masivima gdje su lednička i tektonska dejstva bila odlučujuća i dramatična. Mada, jedan deo Sinjajevine, u koji se sa jugoistoka iz pravca Kolašina uvlači i zaseca dugačka dolina Donjeg i Gornjeg Lipova, kroz koju teče Plašnica kao pritoka Tare, okružen je impresivnim vrhovima i visokim stjenovitim liticama.

Dolina je nastala kretanjem lednika koji se spuštao sa njenog vrha, sa sjeverozapada, a sa desne strane su mu priticali lednički krakovi koji su oblikovali krečnjačke vrhove, dok je konačan oblik ovom prostoru dala erozija. Upravo zbog toga je dolina Lipova oivičena najvišim vrhovima, sa severa nešto pitomijim, gde dominira Jablanov Vrh (2203 m), dok se na suprotnoj strani i nad kanjonom Morače uzdiže čitavo bogatstvo zavidnih stenovitih vrhova, što okružuju najviši vrh masiva Babji Zub (Torna, 2277 m). Ovaj dio Sinjajevine se uklapa u prekoputni ambijent Moračkih planina, između kojih visinu ova dva masiva naglašava impresivna dubina kanjona Morače.

Najviši vrhovi Sinjajevine su: Babji Zub (2277 m), Vranova Glava (2215 m), Jablanov Vrh (2203 m), Gradište (2174 m), Sto (2172 m), Savina greda (2101 m), Veliki Pećarac (2042 m), Veliki Starac (2022 m), Babin vrh (2013 m), Bavan (1993 m), Crni Vrh (1964 m), Sto (1959 m), Umovi

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

(1945 m), Mali Pećarac (1944 m), Korman (1923 m), Mali Starac (1921 m) i Kazani (1864 m). Svakako, najimpresivniji od ovih vrhova su Babji Zub, Jablanov Vrh, Gradište, Stolovi i Umovi.

Sinjajevina ima više oblačnih dana nego ostale, pa čak i obližnje Moračke planine, a kada prođe nevrijeme i oblaci se povuku, posljednji će se povući sa ove planine i njenog najvišeg vrh Babjeg Zuba.

Planinsku ljepotu Sinjajevine obogaćuju prelijepa jezera, pre svega Zabojsko jezero, koje se nalazi nadomak kanjona Tare, kao i Zminičko jezero, koje se nalazi na granici Sinjajevine i Durmitora. Zabojsko jezero nalazi se na 1477 m, površina mu je 27.500 kvadratnih metara, dužina 265 m, širina 165 m, a maksimalna dubina 19 m. Zminičko jezero je na visini 1295 m, dugačko je 230 m, široko 120 m, sa maksimalnom dubinom 4 m. Teren Sinjajevine pored planinarenja pruža velike mogućnosti za gorski biciklizam i nordijsko skijanje.

Nezaboravan je vidik sa Babjeg Zuba. Pre svega, to se odnosi na gorostasnu, 1.500 metara visoku, sjeveroistočnu stranu Kape Moračke (2227 m), bogato izrezbarenu radom lednika i bujica vode, bojama različitih tonova po spratovima. Pogled sa najvišeg vrha Sinjajevine otkriva iz ptičje perspektive skrivene kutke ove planine i njene ledničke cirkove, zupčaste rubove grebenova, prostranstva i masu zaravnjenih gromada Gradišta i Jablanovog Vrh, ledničku tvorevinu, dugu dolinu reke Plašnice, a u daljini nepreglednu Sinjajevinsku ploču sa moćnim Durmitorom u zaleđu. Panoramu sa vrha dopunjuje i pogled na masiv Maganika, kao i na impresivne Komove i Prokletije iza njih, kao i na prostranu Bjelasicu.

Opština Kolašin

Grad Kolašin nalazi se na desnoj obali Tare. Nadmorskom visinom od 954 metara, koja ga, zajedno sa zaleđem, čini vazdušnom banjom, ne mogu da se podiže ni najviši vrhovi mnogih planina. Grad okružuju Sinjavina, Kapa moračka, Maganik, Bjelasica, Vučja, Ključ. Kolašin tvrđavu-varoš, podigli su-Turci sredinom XYII vijeka u istoimenom selu u Nikšičkoj nahiji. Selo Kolašin prvi put se pominje u sultanovom beratu 1565. godine, kojim se na mjesto preminulog kneza Miloša postavlja njegov sin Todor. Po imenu ranijeg sela kolašina, ime je dobila i turska varoš. Godine 1651. patrijarh Gavrilo dodeljuje zahumskom mitropolitu Vasiliju Jovanoviću

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Ostroškom eparhiju Nikšić, Planu, Kolašinoviće i Moraču. I ovaj zapis, kao i zapis iz 1667. godine govori da je hrišćansko-pravoslavno stanovništvo oblasti zvane Kolašinovići bilo organizovano u priznatu i uglednu plemensku zajednicu kolašinovića. Nauci i istorijskim izvorima poznato je i prezime Kolašinović. Po svemu sudeći, i ono je izvedeno, kao i ime oblasti, plemena i tvrđave-varoši, iz imena sela Kolašin.

Porijeklo i značenje riječi Kolašin do sada je, i pored niza lingvističkih hipoteza, ostalo nerazjašnjeno. Prema jednoj varijanti, postojao je izvjesni slovenski vojvoda Kolašin koji je podigao Kolašin pa bi, vjerovatno, selo Kolašin iz sultanovog bereta bilo pomenuto naselje iz narodnog predanja, naselje slovenskog vojvode Kolašina, čija je kneževska loza bila nasledna a pleme uticajno.

Odlukama Berlinskog kongresa, 1878. godine, Kolašin je i zvanično postao dio Crne Gore. Prethodno su Rovčani, Drobnjaci, Moračani, Vasojevići, Uskoci i ostali Crnogorci vodili borbe neprestane da bi ove krajeve, a i ostale, oslobodili od Turaka od turskih upada i zuluma. Još 1798. mladi Mina Radović, sin kneza Radula koga su ubili Turci, sačekao je i u blizini manastira Morače ubio Hasan-bega Mekića koji je došao da pokupi harač. Napad na Hasan bega izveden je u dogovoru sa vladikom i crnogorskim knjazom Petrom I. Mina Radović je dobio titulu vojvode 1799. na skupštini narodnih prvaka Crne Gore i Brda, održane na Cetinju, imenovan je za člana Praviteljstva suda crnogorskog i brdskog koji je u Crnoj Gori i Brdima vršio sudsku i upravnu vlast. Time se stavljalo do znanja da crnogorska država smatra Moraču svojim sastavnim dijelom. Da bi to postalo stvarnost, vodiće se borbe još punih osam decenija.

O napadu na Kolašin 1858. godine, ostao je zapis vojvode Miljana Vukova koji je u tom boju predvodio Vasojeviće: "Bio sam u mnogim bojevima kao barjaktar, kapetan i vojvoda-njegovo je svjedočenje-ali nijedan nije bio tako strašan i krvav kao što je bila borba pri osnivanju Kolašina 1858. godine, koja je, istina, bila jedna od najkrvavijih koje su se ikad dešavale na teritoriji Crne Gore".

Pobjeda u ovoj krvavoj bitki uspostavila je nove granice Crne Gore prema krajevima koji su i posle toga ostali pod turskom vlašću. Borba za oslobođenje potom je nastavljena u donjokolašinskim selima na lijevoj obali Tare, pri čemu je posebno poznat boj na Lipovu 1872.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

godine. Nije bilo mira sve do Berlinskog kongresa kada je Kolašin ušao u satav kneževine pa kraljevine Crne Gore a kasnije, zajedno sa njom, u jugoslovenskoj državi, stvorenoj neposredno poslije I svjetskog rata, bio sve do njenog nestanka sa istorijske scene.

Godinu-dvije poslije Berlinskog kongresa formirana je kolašinska brigada crnogorske narodne vojske. U toku I svjetskog rata, ona je, kao dio Sandžračke vojske pod komandom serdara Janka Vukotića, odigrala zapaženu ulogu krajem 1915. i početkom 1916. godine. U čuvenoj mojškovačkoj bitki, odbranila je „mojškovačka vrata“ odbivši sve napada mnogo brojnijih austrougarskih vojnika. U oslobodilačkim ratovima od 1912. do 1918. iz redova ove brigade poginulo je više od hiljadu vojnika i oficira.

Teške dane, velike ljudske žrtve i razaranja kolašinski kraj doživio je u II svjetskom ratu. Posle kapitulacije Italije, ovaj dio Crne Gore bio je slobodan te je 15. i 16. novembra 1943. godine u Kolašinu, uz učešće 544 delegata iz svih crnogorskih krajeva, a 42 iz kolašinskog sreza, zasijedala prva skupština Zemaljskog antifašističkog vijeća Crne Gore i Boke čije su odluke bile od presudnog značaja za ponovno uspostavljanje i izgradnju crnogorske države. Kolašin je tada bio „ratna prestonica Crne Gore“.

Sam grad Kolašin je od 1941. do 1944. više puta prelazio „iz ruke u ruke“, 18 puta bio bombardovan od strane Njemaca i Italijana a konačno su ga 29. decembra 1944. oslobodili borci Pete crnogorske proleterske brigade. U narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945. sa područja Kolašina učestvovalo je preko 1.400 boraca a poginulo gotovo 400. Oko 250 rodoljuba izgubilo je živote na raznim okupatorskim mučilištima i gubilištima a bilo je dosta i besmislenih žrtava u bratoubilačkim obračunima. Bare Kraljske, Lubnice, Crkvine, Lug pokraj Tare, Breza-samo su neka od mjesta u kolašinskom kraju koja će se vječno pominjati po žrtvama i pogibijama.

Opština Mojkovac

Opština Mojkovac zahvata površinu od 367 km² i po broju stanovnika (10 015 / 2003g) spada među manje opštine u Crnoj Gori. Gradsko naselje nalazi se na nadmorskoj visini od 853 m. Matematički položaj joj je određen geografskim koordinatama: najsjevernija tačka nalazi se na 43005' SGŠ, koja je u isto vrijeme i najniža tačka opštine, a nalazi se na obalama rijeke Tare;

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

najjužnija tačka je Đevojačka glava na Sinjajevini na 42054' SGŠ; najistočnija tačka je Mokro Polje na Bjelasici na 19040' IGD i najzapadnija tačka je vrh Pećarac na Sinjajevini na 19021' IGD. Teritorija ove opštine graniči se sa opštinama: Kolašin, Šavnik, Žabljak, Bijelo Polje i Berane. Opština Mojkovac obuhvata proširenu dolinu rijeke Tare, koja dijeli prostor opštine na približno dva jednaka dijela. Dolina Tare je kompozitnog karaktera: rjeđaju se klisure, kotline i djelovi kanjona. Od klisure koja se nalazi sjeverno od ušća Štitaričke rijeke pruža se mojковаčka kotlina, koja od Feratova Polja, preko Podbišća, Donjeg sela i Mojkovca prelazi u ravan Gornjih i Donjih Polja. Ukupna dužina kotline je 9 km, a širina 2,5 km. U kanjonskom dijelu Tare, koji pripada opštini Mojkovac, veća proširenja su oko ušća Bistrice, odn. Ravnjaka (3,3 x 2,5 km) i oko Gornje Dobrilovine i prašume crnog bora u Crnim Podima. Četiri kilometra sjeverno od Mojkovca je prevoj Uloševina (1.007m), preko koga se ulazi u proširenu i dobro naseljenu dolinu Lepešnice, pritoke Lima. U Mojkovcu preovladava umjereno kontinentalna klima, koja je dosta slična klimi Kolašina. U Mojkovcu je odnedavno postavljena hidrometeorološka stanica, tako da će ubuduće praćenje podataka o klimatskim elementima biti preciznije. Štitarica prosječno godišnje dobija 1.889 mm padavina, Mojkovac 1.649 mm, a Donja Dobrilovina 1.121 mm. Broj sniježnih dana u godini se kreće oko 120, a visina sniježnog pokrivača dostiže do 150 cm, a na planinama znatno više. Opština Mojkovac zahvata površinu od 367 km² i po broju stanovnika (10 015 / 2003g) spada među manje opštine u Crnoj Gori. Gradsko naselje nalazi se na nadmorskoj visini od 853 m. Matematički položaj joj je određen geografskim koordinatama: najsjevernija tačka nalazi se na 43005' SGŠ, koja je u isto vrijeme i najniža tačka opštine, a nalazi se na obalama rijeke Tare; najjužnija tačka je Đevojačka glava na Sinjajevini na 42054' SGŠ; najistočnija tačka je Mokro Polje na Bjelasici na 19040' IGD i najzapadnija tačka je vrh Pećarac na Sinjajevini na 19021' IGD. Teritorija ove opštine graniči se sa opštinama: Kolašin, Šavnik, Žabljak, Bijelo Polje i Berane. Opština Mojkovac obuhvata proširenu dolinu rijeke Tare, koja dijeli prostor opštine na približno dva jednaka dijela. Dolina Tare je kompozitnog karaktera: rjeđaju se klisure, kotline i djelovi kanjona. Od klisure koja se nalazi sjeverno od ušća Štitaričke rijeke pruža se mojковаčka kotlina, koja od Feratova Polja, preko Podbišća, Donjeg sela i Mojkovca prelazi u ravan Gornjih i Donjih Polja. Ukupna dužina kotline je 9 km, a širina 2,5 km. U kanjonskom dijelu Tare, koji pripada opštini Mojkovac, veća proširenja su oko ušća Bistrice, odn. Ravnjaka (3,3 x 2,5 km) i oko Gornje Dobrilovine i prašume crnog bora u Crnim Podima. Četiri kilometra sjeverno od Mojkovca je prevoj Uloševina (1.007m), preko koga se ulazi u proširenu i dobro naseljenu dolinu Lepešnice, pritoke Lima.

U Mojkovcu preovladava umjereno kontinentalna klima, koja je dosta slična klimi Kolašina. U Mojkovcu je odnedavno postavljena hidrometeorološka stanica, tako da će ubuduće praćenje podataka o klimatskim elementima biti preciznije. Štitarica prosječno godišnje dobija 1.889 mm padavina, Mojkovac 1.649 mm, a Donja Dobrilovina 1.121 mm. Broj sniježnih dana u godini se kreće oko 120, a visina sniježnog pokrivača dostiže do 150 cm, a na planinama znatno više.

Table 1 Osnovna statistika o LAG-u

Jedinica lokalne samouprave/ Općina	Broj stanovnika u JLS/Općini	Naselja u sastavu Općina	Područje JLS/općine	Gustoća stanovništva u JLS/općini (ljudi/km ²)	Broj kućanstava u JLS/općini
Opština Mojkovac	8622	15	367 km ²	23 st./km ²	2775
Opština Kolašin	8380	71	894 km ²	9 st./km ²	2836
MZ Krnja jela (Šavnik)	47	1	681,896.12 m ²	4 st./km ²	30
Bukovica	234	2	602,568.64 m ² Goinja Bukovica 989,793.67 m ² Donja Bukovica	4 st./km ²	75
Ukupni LAG	17.283	89	3.535,257 km ²	10st./km ²	5.716

IZVOR: OBRADA AUTORA

1.2. Geomorfološke i klimatske značajke LAG-a

Područje LAG Sinjajevina, koje obuhvata teritorije opština Kolašin i Mojkovac, kao i mjesne zajednice Krnja Jela i Bukovica, karakteriše se jedinstvenim geomorfološkim i klimatskim osobinama.

Geomorfološke karakteristike:

- Planina Sinjajevina se prostire od jugoistoka do sjeverozapada, između grada Kolašina i sela Njegovuđa, u blizini Žabljaka. Masiv je dug 40 km i širok 15 km.
- Geološki, planina je uglavnom sačinjena od krečnjačkih stena iz krede. Visoravan planine ima prosečnu visinu od 1,600 metara, sa nekoliko vrhova koji su viši.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

- Najviši vrhovi Sinjajevine uključuju Jablanov vrh (2,277 m), Torna (2,203 m), Gradiste (2,214 m), Sto (2,172 m), Savina greda (2,101 m), Veliki Pecarac (2,042 m), Veliki Starac (2,022 m), Babin vrh (2,013 m), Sto (1,959 m), Korman (1,923 m), i Mali Starac (1,921 m).
- Na planini se nalaze dva jezera koja su u procesu prirodnog izumiranja: Zabojsko Jezero i Zminičko Jezero.

Klimatske karakteristike:

- Srednja godišnja temperatura u Kolašinu iznosi 7.3 stepena Celzijusa. Januar je najhladniji mesec sa prosečnom temperaturom od -1.9 stepeni, dok je jul najtopliji mesec sa prosečnom temperaturom od 16 stepeni. Jesenje temperature su u proseku više od proljećnih.
- Kolašin ima visok broj mraznih dana u godini, sa prosekom od 127.2 dana. U planinskom delu, broj mraznih dana može preći 150 godišnje. Srednji godišnji iznos osunčavanja u Kolašinu je 1.830 sati.
- Najkišoviti mesec je decembar sa 310.4 mm padavina, dok je jul najmanje kišovit sa 72.3 mm. Visina padavina raste sa nadmorskom visinom, dostižući preko 2.700 mm u jugozapadnom delu opštine.
- Snijeg često pada, posebno u višim delovima, sa preko 60 dana snežnih padavina godišnje. U Kolašinu, zemljište je pokriveno snijegom prosečno 82.8 dana godišnje, a u višim delovima preko 120 dana.
- U pogledu vetrova, najčešći je sjeverni vjetar koji donosi niske temperature i snijeg, često stvarajući velike nanose. Južni i jugozapadni vetrovi su takođe značajni.

Ove karakteristike čine LAG Sinjajevinu posebno interesantnim područjem, kako sa aspekta prirodnih uslova, tako i sa stanovišta potencijala za različite aktivnosti, uključujući turizam, poljoprivredu, i istraživanje prirode.

Table 2 Prosječne temperature u području LAG-a

Godina	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2015	-1,3	-0,5	2,0	6,0	13,2	15,5	19,8	18,8	14,4	9,5	4,8	-1,2
2016	0,2	4,6	3,8	9,8	10,2	16,4	18,0	16,4	12,6	8,7	3,7	-2,2
2017	-6,6	2,3	5,4	6,8	12,2	17,1	18,1	18,4	12,3	7,1	3,6	0,0
2018	0,9	-0,2	2,9	11,3	13,9	15,8	17,3	17,8	13,1	9,9	5,1	-0,8
2019	-2,5	0,4	4,7	8,5	9,6	17,4	17,5	18,1	14,0	9,2	7,5	1,7
2020	-1,2	2,1	3,8	7,9	11,8	14,7	17,4	17,5	14,7	9,2	4,5	2,6
2021.	-0,8	1,9	1,8	5,0	11,9	16,9	19,3	18,4	12,9	7,0	6,2	0,7
Sveukupno												

Izvor: [Statistički godišnjak]

Table 3 Prosječna količina oborine na području LAG-a

Godina	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2015	263,2	164,3	187,3	94,6	65,4	93,8	31,1	94,4	109,4	232,5	212,0	0,4
2016	291,9	362,4	258,1	74,2	268,1	109,1	76,0	43,8	92,6	211,6	505,4	10,3
2017	97,9	227,5	132,6	116,8	68,6	53,6	96,5	4,6	94,9	109,2	274,1	524,4
2018	131,4	358,7	527,3	95,7	195,7	104,7	71,7	49,9	37,9	104,9	265,4	160,2
2019	200,6	117,4	58,2	137,5	243,1	91,6	166,3	30,7	51,2	49,8	702,9	240,9
2020	67	115	173	67	60	69	96	73	315	329	1	455
2021	574,7	303,7	112,1	160,9	87,5	13,8	21,6	93,9	53,3	74,2	278,1	415,0
Sveukupno												

Izvor: [Statistički godišnjak]

1.3. Kulturno-povijesna i prirodna baština LAG-a

LAG Sinjajevina predstavlja jedinstveno područje u kojem se prepliću bogata kulturna, povijesna i prirodna baština. Ovaj region, smješten u srcu Crne Gore, čuva tragove drevnih vremena i svedoči o raznolikosti i bogatstvu crnogorske tradicije i prirode. Od manastira i mostova koji pripovedaju o bogatoj istoriji, preko nematerijalne kulturne baštine koja odražava duboko ukorenjene tradicije i običaje, do prirodnih čuda koja zadivljuju svojom lepotom, Sinjajevina je prava riznica kulturnog i prirodnog nasleđa. Ovaj region ne samo da čuva prošlost, već i inspiriše sadašnjost, pružajući jedinstveno iskustvo svima koji ga posete.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Nepokretna kulturna dobra: Nepokretna kulturna dobra LAG Sinjajevina uključuju Manastir Dobrilovinu i Manastir Moraču, dva značajna srednjovekovna verska objekta. Manastir Dobrilovina, sa svojim bogatim živopisom, prvi put se pominje 1593. godine, dok je Manastir Morača, osnovan 1252. godine, jedan od najvažnijih srpskih srednjovekovnih spomenika u Crnoj Gori. Most knjaza Danila na Mrtvici i Ostaci barutane na Vinića Brdu takođe predstavljaju važne istorijske spomenike koji svedoče o bogatoj prošlosti regiona.

Nematerijalna kulturna dobra: Nematerijalna kulturna dobra ovog regiona odražavaju duboko ukorenjene tradicije i običaje. Tu spadaju legendarna narodna predanja, kao što je Rušov vir, tradicionalne tužbalice i naricanja, kao i bogata tradicija umetničkih zanata poput duboreza i rezbarije. Tradicionalne veštine izrade sira, kao što su Štitarski i Mojkovački lisnati sir, predstavljaju važan deo lokalne gastronomske baštine. Kulturni događaji kao što su Ilindanski sabor na Sinjavini, Tradicionalni vašar na Bojnoj Njivi, Mojkovačko kulturno ljetovanje i Mojkovačka filmska jesen, odražavaju bogatstvo lokalne kulture i umetnosti.

Prirodna baština: Prirodna baština LAG Sinjajevina uključuje Nacionalni park Biogradska gora, jedan od poslednjih prašuma u Evropi, i rijeku Taru poznatu kao "Suza Evrope". Botanička bašta planinske flore u Kolašinu i Crna Poda u Nacionalnom parku Durmitor predstavljaju prirodne dragulje regiona, nudeći uvid u jedinstvene ekosisteme i prirodne lepote Crne Gore.

Ova kombinacija kulturnih, istorijskih i prirodnih elemenata čini LAG Sinjajevinu ne samo kulturnim i istorijskim blagom, već i važnim centrom za očuvanje i promociju tradicionalnih vrednosti i prirodnih bogatstava Crne Gore.

JLS	Vrsta kulturnog dobra					
	Nepokretno kulturno dobro			Pokretno kulturno dobro		Nematerijalno kulturno dobro [navesti nazive]
	Pojedinačno [navesti nazive]	Kulturno - povijesna cjelina [navesti nazive]	Kulturni krajolik [navesti nazive]	Arheologija [navesti nazive]	Pojedinačno [navesti nazive]	
Mojkovac	Manastir Dobrilovina					<ol style="list-style-type: none"> 1. Rušov vir, legenda 2. Naricanje – tužbalica 3. Štitarski lisnati sir, tradicionalna vještina 4. Mojkovački lisnati sir, tradicionalna vještina 5. Umjetnički zanat – duborez i rezbarija, tradicionalna vještina 6. Badanj za džibru, tradicionalna vještina izrade 7. Lučac za čaktar, tradicionalna vještina izrade 8. Izrada drvene kutije za duvan, tradicionalna vještina 9. Izrada kace za mrs, tradicionalna vještina 10. Ilindanski sabor na Sinjavini 11. Tradicionalni vašar na Bojnoj Njivi 12. Mojkovačko kulturno ljetno, manifestacija 13. Mojkovačka filmska jesen, manifestacija

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Kolašin	Manastir Morača Most knjaza Danila na Mrtvici Ostaci barutane, Vinića Brdo						<ol style="list-style-type: none">1. Crnogorske igre (starija i novija tradicija)2. Stari napjevi Vasojevića3. Tradicionalne igre kolašinskog kraja4. Zdravica – nazdravljanje prilikom svečanosti5. Tuženje – dio posmrtnog rituala6. Lelekanje – muški oblik naricanja za pokojnikom7. Ručni rad (vez, tkanje, heklanje, pletenje, predenje, šivenje, mašini za pređu vune, rad na natri)8. Način pravljenja kolašinskog lisnatog sira9.
---------	---	--	--	--	--	--	--

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

						Priprema pite od 42 kore 10. Sakupljanje i priprema čajeva i melema od ljekovitog bilja
Krnja Jela						1. Pjevanje uz gusle 2. Virđžina/tobelija, običaj 3. Predanje o smrti Smail-age Čengića 4. Predanje o ulozi Đoka Malovića u pogubljenju Smail-age Čengića 5. Predanje o ulozi Mirka Aleksića u pogubljenju Smail-age Čengića 6. Predanje o ulozi Novice Cerovića u pogubljenju Smail-age Čengića 7. Predanje o ulozi Šuja Karadžića u pogubljenju Smail-age Čengića 8. Predanje o smrti Petra Kršikape i njegovoj ulozi u pogubljenju Smail-age Čengića 9. Igra „prsten“, tradicionalna zabava 10. (H)eljdovna pita – eljdara, tradicionalno jelo
Bukovica						
Ukupno LAG	4					33

Table 4 . Kulurna dobra LAG

Izvor: https://www.academia.edu/34930071/Stanje_kulturne_ba%C5%A1tine_Crne_Gore_2006_full_text
https://etno-institut.co.rs/storage/227/5e689dc299f50_Pa%C5%A1trovici.pdf

Table 5 Zaštićena prirodna područja na području LAG-a

Kategorija zaštite	Naziv	Površina u ha	Godina proglašenja	Općine u LAG-u na čijem području se nalazi
II	Nacionalni park Biogradska gora	5.650	1952.	Kolašin, Mojkovac
	Rijeka Tara	39.000	1977 / 1980	Mojkovac
III / V	Botanička bašta planiske flore u Kolašinu	0,64		Kolašin

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

I	u NP Durmitor: Crna Poda	80		Mojkovac
Ukupno LAG	4			

Izvor: [<https://durmitor.wordpress.com/2011/01/26/statusi-zastite-rijeka-tare/>
https://sh.wikipedia.org/wiki/Za%C5%A1ti%C4%87ena_podru%C4%8Dja_u_Crnoj_Gori
<https://natura2000infocentar.files.wordpress.com/2011/01/zasticena-podrucija-crne-gore1.pdf>]

1.4. Stanje jedinice lokalne samouprave

Na području LAG-a, koje obuhvata opštine Kolašin, Rožaje i Mojkovac, infrastrukturne prilike predstavljaju izazov i pružaju prostor za značajna poboljšanja.

Prometna infrastruktura:

- **Cestovni promet:** Iako postoje napori na modernizaciji, putna mreža u ovim opštinama često je zastarela i neadekvatna, što uzrokuje probleme u protoku saobraćaja, posebno tokom turističke sezone.
- **Željeznički promet:** Željeznička infrastruktura pati od zastarelosti i nedostatka investicija, što rezultira ograničenim i neefikasnim željezničkim saobraćajem.
- **Zračni i pomorski promet:** Direktni pristup zračnim i pomorskim transportnim mrežama nedostaje, što ograničava regionalnu povezanost i pristup međunarodnim tržištima.

Informacijska i komunikacijska infrastruktura:

- Postoji problem nedovoljne pokrivenosti brzim internetom i mobilnim mrežama, posebno u ruralnim područjima, što otežava komunikaciju i pristup digitalnim resursima.

Infrastruktura za vodoopskrbu, kanalizaciju i pročišćavanje:

- Iako su ulaganja u ovu infrastrukturu u toku, mnoga područja još uvek imaju zastarele ili neadekvatne sisteme vodoopskrbe i kanalizacije, što dovodi do problema u snabdevanju vodom i odvodnji otpadnih voda.
- Infrastruktura za gospodarenje otpadom:
- Upravljanje otpadom predstavlja značajan izazov. Neadekvatni sistemi prikupljanja i obrade otpada doprinose ekološkim problemima i nedovoljnoj efikasnosti recikliranja.

Energetska infrastruktura:

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

- Iako region ima potencijal za korištenje obnovljivih izvora energije, trenutno se suočava sa problemima neefikasnosti i zastarelosti u distribuciji električne energije.

Ukupno gledano, infrastrukturne prilike u LAG Sinjajevina zahtevaju značajna ulaganja i modernizaciju kako bi se poboljšao kvalitet života lokalnog stanovništva i omogućio održivi ekonomski razvoj. Nedostaci u infrastrukturi predstavljaju ključnu prepreku za razvoj, posebno u kontekstu turizma i privlačenja investicija.

1.5. Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a

LAG područje Kolašina i Mojkovca, smješteno u sjevernom dijelu Crne Gore, predstavlja regiju sa značajnim potencijalom, ali i izazovima u pogledu društvene infrastrukture. Ova područja, iako bogata prirodnim ljepotama i kulturnim nasleđem, suočavaju se sa specifičnim izazovima u sektorima zdravstva, obrazovanja, socijalne skrbi i sporta. Uprkos težnji ka modernizaciji i razvoju, lokalne zajednice u ovim opštinama još uvijek se bore sa ograničenim resursima i infrastrukturnim nedostacima. Razumijevanje trenutnog stanja društvene infrastrukture ključno je za razvoj strategija koje će unaprijediti kvalitet života lokalnog stanovništva. Stoga, ovaj pregled ima za cilj da pruži jasnu sliku trenutnih prilika i izazova u ovim ključnim sektorima.

- **Zdravstvo:** Zdravstvene ustanove u Kolašinu i Mojkovcu suočavaju se sa izazovima ograničenog pristupa specijalizovanim medicinskim uslugama i opremi. Ovo područje se oslanja na veće urbane centre za složenije zdravstvene potrebe. Postoji problem privlačenja i zadržavanja medicinskih stručnjaka, što utiče na dostupnost i kvalitet zdravstvenih usluga.
- **Obrazovanje:** Obrazovne ustanove u Kolašinu i Mojkovcu suočavaju se sa ograničenim resursima, zastarelim objektima i nedostatkom specijalizovanih programa. Nastoji se ka modernizaciji obrazovne infrastrukture i integraciji tehnologije u učionice.
- **Socijalna skrb:** Usluge socijalne skrbi u ovim opštinama mogu biti ograničene zbog nedostatka finansiranja i resursa. To utiče na opseg i kvalitet usluga dostupnih ranjivim

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

grupama poput starijih osoba, osoba sa invaliditetom i porodica sa niskim primanjima. Zajednica igra značajnu ulogu u pružanju socijalne podrške.

- **Sport:** Sportska infrastruktura u Kolašinu i Mojkovcu karakteriše se nedostatkom investicija, što ograničava dostupnost sportskih objekata i programa. Naglasak je na sportskim aktivnostima u zajednici i rekreativnim aktivnostima, iskorištavajući prirodne pejzaže i otvorene prostore.

Područje LAG-a Kolašina i Mojkovca stoji na prekretnici između očuvanja tradicionalnog načina života i neophodne modernizacije u svim segmentima društvene infrastrukture. Dok se suočavaju sa izazovima u zdravstvu, obrazovanju, socijalnoj skrbi i sportu, postoji jasan potencijal za napredak kroz strateške investicije i razvojne projekte. Ključno je da se ovi izazovi shvate kao prilike za razvoj i unapređenje, kako bi se osigurao održivi rast i poboljšanje uslova života lokalnog stanovništva. U tom smislu, kontinuirani naponi na lokalnom i nacionalnom nivou su neophodni za postizanje značajnih pomaka. Na kraju, ova područja imaju sve preduslove da postanu primer uspješne integracije tradicionalnih vrijednosti i modernog razvoja u skladu sa potrebama i očekivanjima svojih stanovnika.

1.6. Gospodarske karakteristike područja LAG-a

Područje LAG-a Kolašina i Mojkovca karakteriše se jedinstvenom kombinacijom prirodnih resursa i kulturnog nasleđa, što stvara osnovu za njihov ekonomski razvoj. Unatoč prirodnim prednostima, ova područja se suočavaju s izazovima kao što su ograničene mogućnosti zapošljavanja, potreba za unapređenjem poslovne infrastrukture i razvojem ključnih gospodarskih sektora. Ekonomija ovih opština tradicionalno se oslanja na poljoprivredu, turizam i pružanje usluga, ali postoji i potreba za diverzifikacijom i jačanjem lokalnog gospodarstva. Aktivni razvojni projekti i inicijative, poput onih usmjerenih na povećanje zaposlenosti i podršku lokalnim poslodavcima, ukazuju na težnju ka jačanju ekonomske osnove regiona.

Iako LAG područje Kolašina i Mojkovca posjeduje značajne prirodne i kulturne resurse koji mogu biti pokretači ekonomskog razvoja, suočava se s brojnim izazovima koji ograničavaju njegov puni potencijal. Potrebno je dalje jačanje poslovne infrastrukture, poboljšanje pristupa

tržištima rada i razvoj ključnih sektora poput poljoprivrede i turizma. Napori lokalne uprave i razvojni projekti igraju ključnu ulogu u preoblikovanju ekonomske slike ovih opština. U budućnosti, očekuje se da će kontinuirani razvoj i investicije donijeti pozitivne promjene i ojačati ekonomsku strukturu ovog područja.

Table 6 Osnovni pokazatelji razvoja područja LAG-a

Jedinica lokalne samouprave / Općina	Indeks razvijenosti jedinice lokalne samouprave/općine	Prosječna stopa nezaposlenosti	Visoko obrazovano stanovništvo (fakultetska diploma)
Mojkovac	15	2.16%	10%
Kolašin	13	1.97%	11%
Krnja Jela	17	0.22%	10%
Gornja Bukovica	17	0.22%	n/a
Donja Bukovica	17	0.22%	n/a
Ukupni LAG			

IZVOR: www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2022/04/Evidencije-nezaposlenih-lica-Izvj%C5%A1ta-o-rad-u-za-prvi-kvartal-2022.-godine.pdf
<https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2022/04/Evidencije-nezaposlenih-lica-Izvj%C5%A1ta-o-rad-u-za-prvi-kvartal-2022.-godine.pdf>
<https://www.google.com/url?q=http://sluzbenilist.me/pregled-dokumenta/?id%3D%7BCD7E9101-90E1-4879-BFC1-2D14A37DCDCA%7D&sa=D&source=docs&ust=1695241645679903&usg=AOvVaw3U0XYSbUpi3gPnOK5K3FF4>
www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/Saop_obraz%2014_06_2012_%20konacno%20PDF.pdf

POLJOPRIVREDA

Poljoprivredna proizvodnja u LAG području Kolašina i Mojkovca, koja se prilagođava geografskim i klimatskim uslovima regiona, karakteriše se nekoliko ključnih oblasti:

- **Stočarstvo:** Planinski teren i pašnjaci su idealni za stočarstvo, što čini ovaj sektor stubom poljoprivredne proizvodnje. Uzgoj goveda, ovaca i koza dominira, sa tradicionalnim pristupom stočarstvu koji se održava kroz generacije. Ovaj način stočarstva osigurava kontinuitet i očuvanje autohtonih pasmina.
- **Ratarstvo i povrtarstvo:** Umerena klima i plodno tlo omogućavaju uzgoj različitih vrsta povrća i žitarica. Krompir, kukuruz i pšenica su među glavnim usevima, a lokalni poljoprivrednici se takođe fokusiraju na raznovrsne baštenske kulture. Međutim, postoji potreba za modernizacijom praksi i tehnikama u ratarstvu kako bi se povećala produktivnost i efikasnost.

Ukupno LAG	3.601	12.988	1531	362	1973	16.257	10	2364
------------	-------	--------	------	-----	------	--------	----	------

Izvor: https://www.monstat.org/uploads/files/KNJIGA%20II_rev.pdf
<https://www.monstat.org/userfiles/file/popis%20poljoprivrede/knjiga%20iii%20za%20sajt,%2029.07.2011.2.pdf>

1.7. Demografske značajke područja LAG-a

Table 9 Natalitet, mortalitet i vitalni indeks na području LAG-a

Naziv JLS	Natalitet		Mortalitet		Vitalni indeks		Prosječna starost stanovnika
	2011.	2020.	2011.	2020.	2011.	2020.	
Mojkovac	80	59	107	146	74.7	40.4	38.4
Kolašin	81	62	131	84	61.8	73.8?	40.1
Krnja Jela	24	6	42	23	57.1	26.08	42.5
Bukovica	24	6	42	23	57.1	26.08	42.5
Ukupno LAG	209	133	322	276			40,87

Izvor: Monstat

Mojkovac, kao grad u severnom delu Crne Gore, ima populaciju od oko 3,590 stanovnika prema popisu iz 2011. godine, dok cela opština Mojkovac ima 8,622 stanovnika. Opština Mojkovac pokriva površinu od 367 kvadratnih kilometara i spada među manje opštine u Crnoj Gori. Poljoprivreda se razvija paralelno sa stočarstvom, a značajan deo teritorije (46.2%) pokrivaju šume, što ukazuje na velike šumske resurse. Međutim, Mojkovac se suočava sa demografskim izazovima, uključujući pad nataliteta sa 80 rođenih u 2011. na 59 u 2020. godini, i povećanje mortaliteta sa 107 u 2011. na 146 u 2020. godini, što ukazuje na negativan prirodni priraštaj.

Kolašin, kao sjedište istoimene opštine, ima oko 6,000 stanovnika, dok cela opština ima blizu 12,000 stanovnika. Stanovništvo u ovom naselju je veoma heterogeno, a poslednja tri popisa pokazuju porast u broju stanovnika. Područje Kolašina naseljavaju Rovčani, Moračani, Vasojevići, Uskoci i doseljenici iz raznih krajeva. Grafik promene broja stanovnika tokom 20. veka pokazuje postepeni rast populacije do 2003. godine, nakon čega dolazi do blagog pada broja stanovnika do 2011. godine. Slično Mojkovcu, i Kolašin se suočava sa smanjenjem

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

nataliteta (sa 81 u 2011. na 62 u 2020.) i padom mortaliteta (sa 131 u 2011. na 84 u 2020.), ali i dalje ostaje negativan prirodni priraštaj.

Ukupno gledano, demografska struktura u LAG području Kolašina i Mojkovca ukazuje na relativno stabilnu populaciju sa tendencijom blagog rasta, ali i na izazove povezane sa održavanjem i privlačenjem stanovništva, posebno u ruralnim područjima. Ovi trendovi su ključni za razumevanje i planiranje razvojnih strategija u ovom regionu. Smanjenje nataliteta, povećanje mortaliteta, i starija populacija u ovim područjima su indikatori koji zahtijevaju hitne intervencije kako bi se osigurao održivi razvoj ovih područja. Potrebne su strategije usmjerene na poboljšanje kvaliteta života, privlačenje mladih porodica, i poticanje rođenja, uz istovremeno unapređenje zdravstvene zaštite i socijalnih usluga za starije osobe. LAG Sinjajevina mora razviti sveobuhvatne strategije koje će adresirati demografske izazove i osigurati dugoročnu održivost ovih zajednica.

2. SWOT ANALIZA PODRUČJA LAG „IZVOR“

SWOT analiza predstavlja ključni alat u strateškom planiranju, posebno za Lokalne Akcione Grupe (LAG) koje se fokusiraju na razvoj ruralnih područja. Ova analiza omogućava detaljno razmatranje Snaga, Slabosti, Prilika i Prijetnji (SWOT) koje utiču na LAG, te pruža jasnu sliku trenutnog stanja i potencijalnih budućih koraka. Razumijevanje ovih četiri aspekta omogućava LAG-u da efikasnije koristi svoje resurse, identifikuje ključne oblasti za poboljšanje, te prilagođava svoje strategije u skladu sa vanjskim prilikama i prijetnjama. SWOT analiza takođe pomaže u usmjeravanju odluka i resursa ka najproduktivnijim i najodrživijim aktivnostima. Važnost ove analize leži u njenom pružanju strukturiranog pristupa za razumijevanje složenih izazova i mogućnosti koje se pojavljuju u dinamičnom okruženju ruralnog razvoja.

Table 10 SWOT analiza LAG-a

Snage	Slabosti
<ol style="list-style-type: none"> Prirodne Lepote: Bogatstvo prirodnih resursa, kao što su šume, livade i proplanci, pruža potencijal za turizam. Tradicionalna Poljoprivreda: Postojanje tradicionalnih poljoprivrednih praksi i stočarstva. Lokalna Kultura: Bogata kulturna baština i tradicije koje mogu privući turiste. Blizina Urbanim Centrima: Relativna blizina gradova kao što su Kolašin i Mojkovac pruža pristup tržištima. Čist Vazduh i Voda: Visoki ekološki standardi i niski nivoi zagađenja. 	<ol style="list-style-type: none"> Nedostatak Infrastrukture: Slaba putna mreža, nedostatak turističkih objekata i slab pristup osnovnim uslugama. Odliv Stanovništva: Mladi i obrazovani često napuštaju ruralna područja u potrazi za boljim prilikama. Stare Poljoprivredne Tehnike: Nedostatak modernizacije u poljoprivrednim praksama. Nedostatak Investicija: Slaba privlačnost za investitore. Sezonalnost: Oslanjanje na sezonske aktivnosti, poput turizma i stočarstva.
Prilike	Prijetnje
<ol style="list-style-type: none"> Razvoj Održivog Turizma: Mogućnost za razvoj ekoturizma, planinarenja, biciklizma itd. EU Fondovi: Mogućnost korišćenja EU fondova za ruralni razvoj. Diversifikacija Poljoprivrede: Uvođenje novih, održivih poljoprivrednih praksi. 	<ol style="list-style-type: none"> Klimatske Promene: Uticaj na poljoprivrednu proizvodnju i prirodne resurse. Nekontrolisana Urbanizacija: Može dovesti do degradacije prirodnih resursa. Globalna Konkurencija: U konkurenciji sa drugim turističkim i poljoprivrednim područjima.

<p>4. Edukacija i Obuka: Programi za obuku i edukaciju lokalnog stanovništva.</p> <p>5. Očuvanje Kulture: Mogućnost da se kulturno nasleđe iskoristi za kulturni turizam.</p>	<p>11. Politička Nestabilnost: Može ometati potencijalne investicije i razvojne projekte.</p> <p>12. Neodržive Razvojne Prakse: Potencijalna šteta od neodrživih industrijskih i turističkih projekata.</p>
---	---

Izvor: Obrada autora 2023.

SWOT analiza za LAG Sinjajevina otkriva ključne aspekte koji mogu oblikovati budućnost ovog područja. Razmotrimo detaljnije svaku komponentu ove analize.

- **Snage:** Sinjajevina posjeduje izuzetne prirodne lepote, uključujući šume, livade i proplance, što stvara osnovu za razvoj turizma. Ovo prirodno bogatstvo, zajedno sa tradicionalnom poljoprivredom i kulturnom baštinom, predstavlja veliki potencijal za privlačenje turista. Bližina urbanim centrima, poput Kolašina i Mojkovca, pruža dodatnu prednost u smislu pristupa tržištima i infrastrukturnih resursa. Čist vazduh i voda dodatno doprinose atraktivnosti ovog područja.
- **Slabosti:** Sa druge strane, Sinjajevina se suočava sa nekoliko izazova. Nedostatak infrastrukture, posebno putne mreže i turističkih objekata, ograničava pristup i razvoj. Odliv stanovništva, posebno mladih i obrazovanih, ozbiljno utiče na demografsku sliku i radnu snagu. Zastarele poljoprivredne tehnike i nedostatak investicija takođe su značajni problemi, kao i sezonalnost aktivnosti koje stvaraju ekonomsku nestabilnost.
- **Prilike:** Prilike za Sinjajevinu leže u razvoju održivog turizma, kroz ekoturizam i aktivnosti kao što su planinarenje i biciklizam. Dostupnost EU fondova za ruralni razvoj pruža šansu za finansijsku podršku u realizaciji projekata. Diversifikacija poljoprivrede i edukacija lokalnog stanovništva mogu pomoći u modernizaciji i održivosti. Kulturno nasleđe regiona nudi mogućnost za razvoj kulturnog turizma.
- **Prijetnje:** Međutim, Sinjajevina se suočava i s ozbiljnim prijetnjama, uključujući uticaj klimatskih promena na poljoprivredu i očuvanje prirodnih resursa. Nekontrolisana urbanizacija i globalna konkurencija mogu dodatno ugroziti prirodne i kulturne resurse. Politička nestabilnost i neodržive razvojne prakse takođe predstavljaju potencijalne rizike za dugoročni održivi razvoj.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

SWOT analiza za LAG Sinjajevina ukazuje na to da, iako postoje izazovi kao što su infrastrukturni nedostaci i odliv stanovništva, region također ima značajne snage i prilike koje se mogu iskoristiti. Ključ uspjeha leži u strateškom iskorištavanju prirodnih i kulturnih resursa, uz istovremeno adresiranje slabosti i minimiziranje uticaja prijetnji. Fokus na održivi razvoj, modernizacija poljoprivrede, razvoj turizma i korištenje dostupnih fondova mogu biti ključni za osiguranje prosperitetne budućnosti za Sinjajevinu.

3. RAZVOJNA VIZIJA I PRIORITETI

Na osnovu SWOT analize za ruralni razvoj planine Sinjajevina, tri najveća problema identifikovana u području LAG-a (Lokalna Akcijska Grupa) Sinjajevina su:

TRI NAJVEĆA PROBLEMA:

1. **Slaba Infrastruktura i Nedostupnost Osnovnih Usluga:** Ovaj problem je u direktnoj vezi sa prvim strateškim ciljem i predstavlja osnovnu prepreku za razvoj.
2. **Slabljenje Poljoprivrednih Gospodarstava i Odliv Mladih:** Drugi najveći problem odnosi se na potrebu za osnaživanjem poljoprivrednih gospodarstava i zadržavanjem mladih ljudi u lokalnoj zajednici.
3. **Oslanjanje na Sezonske i Tradicionalne Industrije:** U vezi je sa trećim strateškim ciljem i ukazuje na potrebu za diversifikacijom i modernizacijom ekonomije.

U svetlu identifikovanih problema, Lokalna Akcijska Grupa (LAG) "Sinjajevina" za razdoblje 2023.-2027. godine postavlja sledeća tri strateška cilja:

1. **Unapređenje Infrastrukture i Pružanje Osnovnih Usluga:** Strateški cilj je razviti održivu i funkcionalnu infrastrukturu, uključujući poboljšanje putne mreže i razvoj turističkih objekata. Pružanje kvalitetnih osnovnih usluga kao što su zdravstvo i obrazovanje takođe je prioritet.
2. **Oснаživanje Poljoprivrednih Gospodarstava i Kreiranje Novih Prilika za Mlade:** Fokus će biti na jačanju poljoprivrednih gospodarstava kroz edukativne programe, pristup novim tehnologijama i olakšavanju plasmana proizvoda. Takođe, cilj je kreiranje novih

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

prilika za mlade kroz obrazovne programe vezane za održivu poljoprivredu, turizam i preduzetništvo, da bi se mladi zadržali u regionu i doprineli njegovom razvoju.

- Diversifikacija i Modernizacija Lokalne Ekonomije:** Ovaj cilj podrazumeva razvoj novih industrija i unapređenje postojećih, sa posebnim fokusom na održivi turizam i modernizaciju poljoprivrednih praksi. Cilj je smanjenje sezonalnosti i povećanje otpornosti lokalne ekonomije na spoljne faktore.

Ovi strateški ciljevi su usmereni na dugoročni održivi razvoj područja LAG-a "Sinjajevina" i predstavljaju osnovu za dalje akcione planove i projekte. Poseban naglasak je na osnaživanju poljoprivrednih gospodarstava i stvaranju okruženja u kojem mladi vide prilike za svoju budućnost u lokalnoj zajednici.

3.1. Strateški cilj 1.

Table 11 Razrada Strateškog cilja 1

Problem 1 : Nedostatak putne, vodovodne i infrastrukture za javne događaje i manifestacije	
Strateški cilj 1 : Unapređenje stanja infrastrukture	
<u>AKTIVNOSTI</u>	<u>TIP OPERACIJE</u>
1.1. Mapiranje problema	1.1.1. U prvoj fazi odradiće se mapiranje najkritičnijih puteva na teritoriji LAG-a kojima je neophodna sanacija u saradnji sa lokalnim samoupravama. Takođe u ovoj fazi identifikovaćemo jedan katun koji ima nedostatak vode.

	<p>1.1.2. Ova faza podrazumijeva popis lokalne javne infrastrukture, odnosno zadružnih domova i javnih prostora koji se mogu koristiti za javne manifestacije i organizaciju događaja iz oblasti kulture i za ekonomske djelatnosti – sajmove.</p>
1.2. Izrada dokumentacije – po potrebi	<p>1.2.1. Izrada projektne dokumentacije za sanaciju puteva i javnih objekata, odnosno njihova sanacija i restauracija.</p>
	<p>1.2.2. Pribavljanje neophodnih dozvola za izviđenje radova u saradnji sa lokalnim samoupravama.</p>
	<p>1.2.3. Izrada plana rješavanja vodosnabdijevanja za jedan od katuna na Sinjajevini (potencijalno katun Bunarine, koji je pred izumiranjem zbog nedostatka vode.)</p>
1.3. Pilot projekti	<p>1.3.1. Pilot projekat – uređenje jednog putna pravca na teritoriji LAG-a. Pilot projekat – izrada vodovodne infrastrukture za katun Bunarine.</p>
	<p>1.3.2. Izgradnja kuće stočara/planinarskog doma na Sinjajevini na lokaciji Margita.</p>

	1.3.3. Sanacija minimum tri vodopojila za stoku na teritoriji Sinjajevine kroz obnovu i konzervaciju starih lokava ili kaptažu postojećih.
--	--

Izvor: Obrada autora

3.2. Strateški cilj 2.

Table 12 Razrada Strateškog cilja 2

Problem 2: Nedostatak savremene poljoprivredne mehanizacije i alata za modernizaciju rada i proizvodnje	
Strateški cilj 2: Osavremenjavanje poljoprivrednih domaćinstava	
<u>MJERE</u>	<u>AKTIVNOST</u>
2.1. Analiza stanja	2.1.1. Izrada analize o stanju poljoprivrede na teritoriji LAG-a u periodu od poslednjih 10 godina, koja bi podrazumijevala pregled stanja i kretanja poljoprivredne aktivnosti na teritoriji LAG-a.
2.2. Podsticajne mjere za poljoprivredu	2.2.1. Pilot projekat obezbjeđivanje stočnog fonda za dvije porodice koje se žele baviti poljoprivredom, uz obezbjeđenje i katunske infrastrukture. Sistem bi bio sledeći: -Osoba ili bračni par koji se želi baviti poljoprivredom aplicira za podršku u vidu stočnog fonda i dobija 50 ovaca ili pet krava -Istoj osobi ili bračnom paru se obezbjeđuju uslovi da obnovi ili izgradi infrastrukturu na katunima, na planini, sa uslovom da objekat mora biti tradicionalan, uklopljen u ambijent i ekološki održiv

	<p>-primalac sredstava se obavezuje da će u roku od pet godina duplirati stočni fond i da će izdizati na katune</p> <p>2.2.2. Nabavka neophodne poljoprivredne mehanizacije za poljoprivredna domaćinstva, te pomoć prilikom izrade staja za držanje stoke, kupovina mašina za košenje, plastidbu i baliranje sijena. Ova mjera bi podrazumijevala donacije mašina koje se koriste u stočarstvu, prije svega muzilica, ali i sredstava za rekonstrukciju štala i obezbjeđivanja vode u štalama koje se grade ili rekonstruišu.</p>
2.3. Promocija sela	<p>2.3.1. Sprovođenje javne kampanje kojom bi se javnost edukovala o značaju sela i života na njemu.</p>
	<p>2.3.2. Edukativne radionice sa djecom u školama na kojima bi se o poljoprivredi govorilo afirmativno i kao o profesiji koja je od krucijalne važnosti za život jednog društva i države.</p>

Izvor: Obrada autora

3.3. Strateški cilj 3.

Table 13 Razrada Strateškog cilja 3

Problem 3 : Neraznolika turistička ponuda, nedostatak autentičnih sadržaja	
Strateški cilj 3 : Obogaćivanje turističke ponude i promocija turističkih potencijala Sinjajevine	
<u>AKTIVNOSTI</u>	<u>TIP OPERACIJE</u>
3.1. Izrada brošure o turističkim potencijalima Sinjajevine	<p>3.1.1. Ova aktivnost bi podrazumijevala izradu brošure koja bi obuhvatila sve turističke potencijale planine Sinjajevine. Brošura bi bila urađena u analognoj formi, odnosno kao karta sa pratećom knjigom, ali i kao aplikacija za telefone i kao sajt.</p>

	<p>Elektronska verzija brošure bi bila minimum dvojezična i omogućavala bi bezbjedan obilazak planine, sa informacijama o potencijalnim mjestim za odmor i kampovanje.</p>
<p>3.2. Organizacija i podrška tradicionalnim manifestacijama.</p>	<p>3.2.1. Oživljavanje tradicionalnih stočarskih skupova na Sinjajevini koje su u poslednjim godinama postale ređe zbog manjeg broja građana na planini. Za one koji su ostali na ovaj način bi se omogućilo da obogate svoj život, ali i one koji su otišli da počnu da se vraćaju. Tu prije svega mislimo na tradicionalni skup za Petrovdan na Savinim vodama i Ilindan kod Crkve Ružice.</p>
	<p>3.2.2. Podrška manifestacijama koje imaju sportski, ali i turistički potencijal. U pitanju su zimski maratoni preko Sinjajevine, biciklističke ture u ljetnjem periodu i manifestacija Sinjajevina skz running. Cilj je da se ove manifestacije zadrže na Sinjajevini i da opstanu, ali i da vremenom postanu masovnije i popularnije.</p>
	<p>3.2.3. Podrška organizaciji edukativni-rekreativnih kampova na Sinjajevini koji će privući nove građane na planinu, ali i zadržati postojeću stočarsku zajednicu koja će moći lakše plasirati svoje proizvode.</p>
<p>3.3. Obnova ili restauracija turističkih i ugostiteljskih objekata na Sinjajevini.</p>	<p>3.3.1. Pilot projekat restauracije autentičnog ugostiteljskog objekta na Sinjajevini, kroz podršku određenom domaćinstvu koje bi unaprijedilo svoju ponudu, ali pod uslovom da objekat bude u</p>

	<p>tradicionalnom stilu, autentičnom i karakterističnom za Sinjajevinu.</p>
<p>3.4. Izrada suvenira sa Sinjajevine.</p>	<p>3.3.2. Podrška unapređenju turističke ponude za do pet domaćinstava koja se bave ruralnim turizmom. Domaćinstvima bi se u skladu sa mogućnostima omogućila podrška za unapređenje ponude ili restauraciju postojeće.</p> <p>3.4.1 Dizajn i izrada tradicionalnih čarapa od vune čime bi se omogućilo stavljanje u promet vune koju stočarska domaćinstva imaju, a nemaju mogućnost da je plasiraju. Ovom mjerom bi se u saradnji sa lokalnom zajednicom kreirale tradicionalne čarape koje bi bile model za masovnu izradu i koje bi bile zaštitni znak planine.</p> <p>3.4.2. Pilot projekat obnove tkanja, kroz organizovanje škole tkanja sa tradicionalnim crnogorskim motivima.</p>

Izvor: Obrada autora

4. OPIS ODABIRA PROJEKTA NA NIVOU LAG-A „SINJAJEVINA“

Plan za odabir projekata je strateški dokument koji utvrđuje metodologiju i postupke za selekciju projekata koji će biti finansirani ili podržani od strane LAG-a "Sinjajevina". Glavni cilj je osigurati transparentnost, efikasnost i demokratičnost u procesu odabira.

Institucionalni Okvir

- Tijelo za Odabir Projekata: Upravni odbor LAG-a "Sinjajevina"
- Administrativna Kontrola: Zaposlenici LAG-a (Ured)
- Eksterni Evaluator: Vanjski stručnjak za ocjenu projekata

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Faze Procesa Odabira

- **Prijavni Poziv:** Objavljivanje javnog poziva za prijavu projekata sa jasnim smernicama i kriterijumima.
- **Administrativna Kontrola:** Zaposlenici LAG-a (Ured) vrše proveru da li su prijavljeni projekti zadovoljili osnovne administrativne uslove i prema potrebi traže nadopunu dokumentacije.
- **Preliminarna Bodovna Lista:** Nakon administrativne kontrole, Ured će kreirati preliminarnu bodovnu listu projekata.
- **Eksterna Evaluacija:** Ocjenjivanje projekata od strane vanjskog stručnjaka na osnovu preliminarne bodovne liste.
- **Konačna Bodovna Lista:** Vanjski stručnjak će kreirati konačnu rang-listu na osnovu svojih ocjena.
- **Odlučivanje Upravnog Odbora:** Konačna odluka o finansiranju projekata na osnovu konačne bodovne liste i principa LEADER.

Metodologija Evaluacije

- **Eksterni Evaluator:** Vanjski stručnjak će ocjenjivati projekte na osnovu unapred definisanih kriterijuma koji mogu uključivati tehničku izvodljivost, finansijsku održivost, društveni uticaj i sl.
- **Konačna Bodovna Lista:** Evaluator će kreirati konačnu bodovnu listu koja će biti osnova za dalje razmatranje Upravnog odbora.

Odlučivanje Upravnog Odbora

- **LEADER Princip:** Tokom procesa odlučivanja, Upravni odbor će se pridržavati LEADER principa, osiguravajući da ni jedna skupina (javna, civilna, poslovna) neće imati više od 50% glasova.
- **Glasanje:** Za svaki projekt na konačnoj bodovnoj listi, članovi Upravnog odbora će glasati da li će projekt biti finansiran ili ne.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

- **Konačna Odluka:** Projekti koji dobiju potrebnu većinu glasova će biti odabrani za finansiranje ili podršku.

Transparentnost i Odgovornost

- Dokumentacija: Sve faze procesa će biti adekvatno dokumentovane.
- Javna Objava: Rezultati odabira će biti javno objavljeni, sa obrazloženjem odluka.
- Praćenje i Evaluacija: Upravni odbor će redovno pratiti napredak odabranih projekata i vršiti njihovu evaluaciju.

Ovaj ažurirani plan postavlja jasan i strukturiran okvir za odabir projekata, sa fokusom na transparentnosti, inkluzivnosti i efikasnosti, u skladu sa LEADER principima i ciljevima LAG-a "Sinjajevina".

5. PROJEKTI SURADNJE

Suradnja će biti dvojaka: na nacionalnom nivou sa lag-ovima iz crne gore i na transnacionalnom nivou sa lag-ovima iz EU.

Tematski okvir:

Razmjena iskustava u poljoprivrednoj proizvodnji

- Održiva poljoprivreda: partnerstvo sa lag-ovima radi razmjene najboljih praksi u održivoj poljoprivredi.
- Moderna tehnologija u poljoprivredi: suradnja sa lag-ovima koji su uspješno implementirali moderne tehnologije u poljoprivrednoj proizvodnji.
- Organic farming i certifikacija: projekti fokusirani na razmjenu znanja i iskustava u organskoj proizvodnji i procesima certifikacije.

Razvoj ruralnog turizma

- Ekoturizam: partnerstva sa lag-ovima koji imaju iskustva u promociji i razvoju ekoturizma.
- Kulturni turizam: razmjena iskustava u promociji i očuvanju kulturnog nasleđa kroz turizam.
- Agroturizam: suradnja sa lag-ovima koji su uspješno povezali poljoprivrednu proizvodnju i turizam.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Nivoi suradnje:

- Nacionalna razina: partnerstva će se uspostaviti sa lag-ovima unutar crne gore kako bi se potaknula razmjena iskustava i najboljih praksi u relevantnim oblastima.
- Transnacionalna razina: suradnja će se proširiti na lag-ove unutar evropske unije. Cilj je koristiti iskustva i znanja iz zemalja sa dugogodišnjom praksom u oblastima poljoprivrede i turizma.

6. USKLAĐENOST LRS LAG S NADREĐENIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Usklađenost Lokalne razvojne strategije (LRS) LAG-a "Sinjajevina" sa nadređenim strateškim dokumentima predstavlja ključni element u efikasnom planiranju i implementaciji lokalnih razvojnih inicijativa. Takva usklađenost osigurava da ciljevi i aktivnosti LAG-a direktno doprinose širim društvenim i ekonomskim ciljevima definisanim na opštinskom i nacionalnom nivou. Strategija LAG-a "Sinjajevina", u svom trenutnom obliku, usklađena je sa važećim strateškim dokumentima opština u sastavu LAG-a, kao i sa nacionalnim strategijama Crne Gore. Ova usklađenost omogućava koherentan pristup razvoju, gdje lokalne inicijative ne odstupaju od općih smjernica i prioriteta. Takođe, osigurava da LAG "Sinjajevina" efikasno koristi raspoložive resurse, te da doprinosi ostvarivanju ciljeva koji su u interesu šire zajednice. U slučaju da se usvoje novi relevantni strateški dokumenti ili pravilnici vezani za LEADER pristup, LAG "Sinjajevina" će prilagoditi svoju Lokalnu razvojnu strategiju prema potrebi, da bi ostala u skladu sa novim okvirima i smjernicama.

Ova fleksibilnost i prilagodljivost su neophodni za održivi lokalni razvoj, jer se strategije moraju kontinuirano ažurirati u skladu sa promjenljivim okolnostima i potrebama zajednice. Usklađenost sa nadređenim strateškim dokumentima takođe pomaže u jačanju partnerstava sa drugim institucijama i organizacijama, što je ključno za uspjeh bilo kojeg lokalnog akcionog plana.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

7. UKLJUČENOST LOKALNIH DIONIKA U PISANJE LRS-A

7.1. Primjena načela „odozdo prema gore“ i sudjelovanje različitih interesnih skupina u izradi Lokalne razvojne strategije

Jedan od ključnih aspekata uspješne izrade i implementacije Lokalne Razvojne Strategije (LRS) jest primjena načela "odozdo prema gore" i inkluzivno sudjelovanje različitih interesnih skupina. Ovo osigurava da strategija odražava stvarne potrebe i aspiracije lokalne zajednice, dok istovremeno promovira održivost i široko prihvaćanje.

NAČELO "ODOZDO PREMA GORE"

- **Definicija:** Načelo "odozdo prema gore" znači da se politike i odluke formiraju kroz aktivno uključivanje i participaciju lokalne zajednice, a ne samo kroz top-down direktive.
- **Primjena:** U kontekstu LRS-a, to znači da se početne faze planiranja, uključujući identifikaciju problema i mogućnosti, provode kroz javne konzultacije, fokus grupe i radionice sa lokalnim stanovništvom.

SUDJELOVANJE RAZLIČITIH INTERESNIH SKUPINA

- **Lokalna Vlast:** Sudjelovanje u definiranju strateških ciljeva i pružanju institucionalne podrške.
- **Poljoprivrednici i Preduzetnici:** Uključivanje u identifikaciju potreba i resursa u poljoprivrednom sektoru i malom i srednjem preduzetništvu.
- **Nevladine Organizacije:** Angažovanje u oblastima kao što su očuvanje okoliša, socijalna inkluzija i održivi razvoj.
- **Obrazovne Institucije:** Sudjelovanje u definiranju potreba za obrazovanjem i stručnim usavršavanjem.
- **Opća Javnost:** Uključivanje kroz javne konzultacije, ankete i direktno sudjelovanje u radionicama i fokus grupama.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Metodologija za Inkluzivno Planiranje

- **Identifikacija Interesnih Skupina:** Popis svih relevantnih aktera koji će biti uključeni u proces izrade LRS-a.
- **Javne Konzultacije:** Organizacija javnih rasprava i konzultacija za prikupljanje mišljenja i prijedloga.
- **Radionice i Fokus Grupe:** Tematski organizirane sesije za dublju analizu i raspravu o specifičnim pitanjima.
- **Integracija Povratnih Informacija:** Analiza i sinteza prikupljenih podataka i mišljenja za izradu nacrtu LRS-a.
- **Pregled i Revizija:** Prezentacija nacrtu LRS-a interesnim skupinama za konačne komentare i revizije.
- **Konačna Verzija i Usvojenje:** Nakon svih faza konzultacija i revizija, izrada konačne verzije LRS-a za usvajanje od strane Skupštine LAG-a.

Primjena načela "odozdo prema gore" i inkluzivno sudjelovanje različitih interesnih skupina ne samo da obogaćuju sadržaj i kvalitetu Lokalne Razvojne Strategije, već i osiguravaju njenu veću održivost i prihvaćenost unutar zajednice. Ovaj pristup promovira transparentnost, odgovornost i zajedničko vlasništvo, što su ključni elementi za uspješnu i održivu implementaciju LRS-a.

8. PRAĆENJE PROVEDBE I EVALUACIJA STRATEGIJE

8.1. Praćenje provedbe LRS-a

U okviru naše Lokalne Razvojne Strategije (LRS), LAG je usvojio sljedeća pravila i procedure za praćenje provedbe:

- **Postavljanje Mernih Indikatora:** Za svaki cilj unutar naše LRS-a, postavili smo jasne i mjerljive indikatore. Ovi indikatori omogućavaju precizno praćenje napretka i uspešnosti realizacije strategije, bilo da se radi o kvantitativnim ili kvalitativnim aspektima.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

- **Periodično Izvještavanje:** Ustanovili smo redovne periode izvještavanja za analizu podataka o napretku. Ovi intervali uključuju kvartalno, polugodišnje, i godišnje izvještaje, što omogućava efikasno praćenje i reagovanje na dinamiku provedbe.
- **Uključivanje Zainteresovanih Strana:** Proces praćenja uključuje aktivno učešće svih relevantnih aktera. Ovo uključuje lokalne zajednice, privatni sektor, vladine agencije i druge relevantne grupe, čime se osigurava transparentnost i podstiče odgovornost za uspjeh strategije.
- **Evaluacija i Prilagođavanje:** Postavili smo sistem za redovnu evaluaciju provedenih aktivnosti i ciljeva. Ovo omogućava prilagođavanje strategije u skladu sa novonastalim izazovima i prilikama, osiguravajući njenu relevantnost i efikasnost.
- **Izvještavanje i Komunikacija:** Obavezali smo se na redovno izvještavanje o napretku kako unutar našeg tima, tako i javnosti. Ovo ne samo da povećava transparentnost i odgovornost, već i ističe postignuća i potiče daljnji angažman zajednice.
- **Korištenje Feedback-a za Unapređenje:** Angažovali smo se na prikupljanju i korištenju povratnih informacija od svih zainteresovanih strana. Ove informacije su ključne za razumijevanje efektivnosti naše strategije i bitne su za unapređenje budućih planova i aktivnosti.

Ova pravila i procedure osiguravaju da naša LRS ostaje dinamična, relevantna i usmjerena na postizanje dugoročnih ciljeva LAG-a, uz istovremeno pružanje prilike za stalno poboljšanje i prilagodbu u skladu sa potrebama i izazovima naše zajednice.

8.2. Evaluacija LRS-a

Evaluacija Lokalne Razvojne Strategije (LRS) ključna je komponenta za osiguranje uspješnosti i održivosti inicijativa unutar LAG-a "Sinjajevina". Ova shema evaluacije izložena je kako bi pružila strukturiran i sistematičan pristup evaluaciji, uključujući uloge i odgovornosti različitih tijela unutar LAG-a.

Tijela unutar LAG-a

- **Skupština:** Najviše odlučujuće tijelo
- **Upravni odbor:** Izvršno tijelo odgovorno za operativno upravljanje
- **Nadzorni odbor:** Tijelo za nadzor i reviziju
- **Djelatnici u Uredu:** Operativna jedinica za dnevno upravljanje

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

- **Vanjski Evaluatori:** Nezavisni stručnjaci za evaluaciju

Faze Evaluacije

- **Planiranje Evaluacije**
 - Odgovorno tijelo: Upravni odbor, u suradnji sa Skupštinom
 - Aktivnosti: Definiranje ciljeva evaluacije, odabir metodologije i indikatora uspješnosti
- **Prikupljanje Podataka**
 - Odgovorno tijelo: Djelatnici u Uredu
 - Aktivnosti: Prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka relevantnih za evaluaciju
- **Preliminarna Analiza**
 - Odgovorno tijelo: Djelatnici u Uredu
 - Aktivnosti: Analiza prikupljenih podataka i izrada preliminarnog izvještaja
- **Eksterna Evaluacija**
 - Odgovorno tijelo: Vanjski Evaluator
 - Aktivnosti: Detaljna analiza i evaluacija u skladu sa predefiniranim indikatorima uspješnosti
- **Nadzor i Revizija**
 - Odgovorno tijelo: Nadzorni odbor
 - Aktivnosti: Revizija procesa i izvještaja, kako interne tako i eksterne evaluacije
- **Konačna Analiza i Izvještaj**
 - Odgovorno tijelo: Upravni odbor
 - Aktivnosti: Izrada konačnog izvještaja na osnovu svih prikupljenih podataka i analiza
- **Pregled i Odobrenje**
 - Odgovorno tijelo: Skupština
 - Aktivnosti: Pregled, diskusija i odobrenje konačnog izvještaja evaluacije
- **Implementacija Preporuka**
 - Odgovorno tijelo: Upravni odbor, u suradnji sa Djelatnicima u Uredu
 - Aktivnosti: Planiranje i implementacija mjera za poboljšanje na osnovu preporuka iz izvještaja

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

- **Praćenje i Revizija**

- Odgovorno tijelo: Nadzorni odbor
- Aktivnosti: Kontinuirano praćenje i periodična revizija implementacije preporuka

Ova shema evaluacije predstavlja sveobuhvatan i strukturiran okvir koji uključuje različite faze i angažman svih relevantnih tijela unutar LAG-a "Sinjajevina". Njena primena omogućava dubinsko razumijevanje učinkovitosti i održivosti LRS-a, te pruža jasne smjernice za kontinuirano poboljšanje i razvoj.

9. SPOSOBNOST PROVEDBE LOKALNE RAZVOJNE STRATEGIJE

9.1. Struktura LAG-a „Sinjajevina“

Struktura LAG-a "Sinjajevina" dizajnirana je kako bi osigurala efikasno upravljanje i održivost organizacije. Sastoji se od nekoliko tijela koja zajedno čine dinamički i funkcionalni okvir za provedbu Lokalne Razvojne Strategije (LRS).

TIJELA UNUTAR LAG-A

1. Skupština

- **Opis:** Najviše odlučujuće tijelo unutar LAG-a, sastavljeno od predstavnika članova LAG-a.
- **Odgovornosti:** Odlučuje o ključnim strateškim pitanjima, usvaja budžet i Lokalnu Razvojnu Strategiju, bira članove Upravnog i Nadzornog odbora.
- **Sastanci:** Redovni godišnji sastanci i izvanredni sastanci po potrebi.

2. Upravni Odbor

- **Opis:** Izvršno tijelo odgovorno za operativno upravljanje i implementaciju odluka Skupštine.
- **Odgovornosti:** Upravljanje svakodnevnim aktivnostima, odlučivanje o projektima, vođenje administrativnih i finansijskih poslova.
- **Sastanci:** Mjesečni sastanci ili po potrebi.

3. Nadzorni Odbor

- **Opis:** Tijelo za nadzor i reviziju rada LAG-a.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

- **Odgovornosti:** Nadzor nad finansijskim i operativnim aktivnostima, osiguranje usklađenosti sa zakonskim okvirom i internim politikama.
- **Sastanci:** Kvartalni sastanci ili po potrebi.

4. Ured (Djelatnici)

- **Opis:** Operativna jedinica za dnevno upravljanje i implementaciju projekata.
- **Odgovornosti:** Prikupljanje i analiza podataka, priprema izvještaja, komunikacija sa članovima i partnerima, administracija projekata.
- **Sastanci:** Redovni tjedni sastanci za koordinaciju.

5. Radna Tijela

- **Opis:** Specijalizirane grupe ili komitete formirane za određene zadatke ili projekte.
- **Odgovornosti:** Izrada predloga, analiza i preporuke za specifične sektore ili projekte (npr. turizam, poljoprivreda, obrazovanje).
- **Sastanci:** Prema potrebama i dinamici projekata.

Ova struktura LAG-a "Sinjajevina" pruža jasnu organizacionu hijerarhiju i definira odgovornosti i uloge svakog tijela. Tako se osigurava efikasno i transparentno upravljanje, što je ključno za uspješnu implementaciju Lokalne Razvojne Strategije i ostvarivanje dugoročnih ciljeva.

9.2. Ljudski resursi za provedbu LRS

Za uspješnu provedbu Lokalne Razvojne Strategije (LRS), naš LAG će se osloniti na znanje, iskustvo i veštine svih svojih članova, uključujući predstavnike općina članica, kao i aktere iz javnog, poslovnog i civilnog sektora. Ovo uključivanje raznovrsnih ljudskih resursa osigurava da se strategija sprovodi na holistički i inkluzivan način.

- **Interdisciplinarni Pristup:** Koristićemo interdisciplinarni pristup koji objedinjuje različite perspektive i specijalizacije, od urbanog planiranja i ekonomskog razvoja do socijalne zaštite i očuvanja okoliša.
- **Kapaciteti Članova LAG-a:** Rad na LRS-u uključivaće stručnjake iz različitih sektora, čime se osigurava da se u strategiju unesu najbolje prakse i najnovija saznanja iz različitih oblasti.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

- **Saradnja sa Općinama Članicama:** Aktivna saradnja sa općinama članicama ključna je za razumijevanje lokalnih potreba i resursa, što doprinosi stvaranju efikasnijih i ciljanih intervencija.
- **Angažman Javnog Sektora:** Javni sektor igra vitalnu ulogu u osiguravanju regulatornog okvira, infrastrukture i finansijskih resursa potrebnih za provedbu LRS-a.
- **Partnerstvo sa Poslovnim Sektorom:** Uključivanje poslovnog sektora omogućava pristup inovacijama, tehnologijama i poslovnim mrežama, što doprinosi ekonomskom razvoju i stvaranju radnih mjesta.
- **Uloga Civilnog Sektora:** Civilni sektor, uključujući nevladine organizacije i udruženja građana, igra ključnu ulogu u osiguravanju društvene inkluzivnosti, zagovaranju i mobilizaciji zajednica.
- **Kontinuirana Edukacija i Razvoj Kapaciteta:** Fokusiraćemo se na kontinuiranu edukaciju i razvoj kapaciteta članova LAG-a, kako bi se osiguralo da su u toku s najnovijim trendovima i praksama.
- **Transparentnost i Komunikacija:** Održavaćemo transparentnu komunikaciju među svim akterima, kako bi se osigurala jasnoća ciljeva, aktivnosti i očekivanih rezultata.

Sveukupno, ljudski resursi našeg LAG-a će biti ključni za provedbu LRS-a, koristeći kolektivno znanje i iskustvo za postizanje održivog razvoja naših zajednica.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

POPIS TABLICA:

Table 1 Osnovna statistika o LAG-u	7
Table 2 Prosječne temperature u području LAG-a	9
Table 3 Prosječna količina oborine na području LAG-a	9
Table 4 . Kulurna dobra LAG	12
Table 5 Zaštićena prirodna područja na području LAG-a	12
Table 6 Osnovni pokazatelji razvoja područja LAG-a	16
Table 7 Poljoprivredne i šumske površine na području LAG-a	17
Table 8 Broj grla stoke na području LAG-a	17
Table 9 Natalitet, mortalitet i vitalni indeks na području LAG-a	18
Table 10 SWOT analiza LAG-a.....	20
Table 11 Razrada Strateškog cilja 1.....	23
Table 12 Razrada Strateškog cilja 2.....	25
Table 13 Razrada Strateškog cilja 3.....	26

Napomena: Projekat #EVORRA - Evropske integracije za održivi ruralni razvoj, koji realizuje NVU Mreža za ruralni razvoj Crne Gore podržan je kroz program „OCD u Crnoj Gori – od osnovnih usluga do oblikovanja politika – #M'BASE koji sprovode Centar za građansko obrazovanje - CGO, Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), Centar za zaštitu i proučavanje ptica Crne Gore(CZIP) i Politikon mreža. Projekat finansira Evropska unija, a kofinansira Ministarstvo javne uprave Crne Gore.

Sadržaj ove Strategije je isključiva odgovornost NVU Mreže za ruralni razvoj Crne Gore i ne odražava nužno stavove CGO-a, Evropske unije ili Ministarstva javne uprave.